

ší výprava, tím víc má práce sama se sebou a tím víc dalších lidí potřebuje – a tím víc to ovšem taky stojí. Čekám, že vláda, která mne, jak známo, příliš nemiluje, dříve či později začne na velikost mých výprav upozorňovat. (...)

(7. 6. 1994)

(...)

3) (...) OZP prosím, aby napsal děkovný dopis anglické královně i francouzskému prezidentovi. Královně a ve zvláštním dopise Majorovi lze připomenout, že mi oba slíbili, že udělají vše pro to, aby královna příští rok přijela, že jim to tedy ještě i touto formou připomínám a že se těším, že to dobře dopadne. (...)

(Washington 9. 4. 2005)

Včera jsem sledoval v televizi pohřeb papeže. Byla to grandiózní a dojemná podívaná. S papežem jsem se znal, ba troufám si říct, že jsme byli přátelé, a snad právě proto jsem nebyl schopen nad jeho smrtí nějak zvlášť truchlit. Přímou fyzicky jsem totiž cítil, že s velkým mírem v duši odchází tam, kam – jak věděl – míří: do dobrých končin. Amerika je ovšem trochu zvláštní země. Je velmi pobožná a zároveň snese, aby přenos papežova pohřbu byl přerušován reklamou, mnohdy přímo ztělesňující to, co on po celý život kritizoval. Opravdu těžko jsem to chápal, trpěl jsem tím stále víc, až jsem posléze televizi raději vypnul.

S kým a jak jste v letech před rokem 1989 o politice diskutoval a kdo byl vašim největším oponentem? O čem jste se nejvíce přeli?

V československé antitotalitní opozici, to znamená především v Chartě 77, byli lidé nejrůznějších orientací, od trockistů přes reformní komunisty, různé typy socialistů, ty, kdo se hlásili k liberalismu, křesťanské demokracii či konzervativismu, až po mnoho lidí, kteří se odmítali přihlásit do jakéhokoli hotového politického šuplíku. Všichni spolu samozřejmě debatovali, začasť velmi ohnivě, ale fascinující bylo, že existence společného nepřítele a společného antitotalitního programu založeného na ideji lidských práv vedla k tomu, že v určitých základních věcech táhli všichni za jeden provaz. Ty politické debaty tedy nikdy nevyvolávaly mezi jejich účastníky nějakou antipatii, nepřátelství nebo dokonce potřebu spolu bojovat. Mám například v dobré paměti nekonečné politické spory dvou snad nejaktivnějších a nejtěsněji spolupracujících chartistů, katolického konzervativce Václava Bendy a velkého levičáka Petra Uhla: byly vítanou a někdy i docela napínavou dekorací mnoha našich disidentských schůzek či večírků. Já sám jsem míval obvykle sklon dělat jakéhosi advokáta diablovi, tedy snášet argumenty spíš v neprospěch toho, kdo byl právě v přesile, než naopak.

Myslím, že toto mé zavření zaslouhuje zvláštní pozornost, protože vypo-
 vídá mnoho o dějích, které předcházejely naší revoluci. V lednu 1989 bylo
 u pomníku svatého Václava, nedaleko místa, kde se to stalo, položít květin-
 ky. Já jsem se rozhodl postávat na chodníku a zdálky to pozorovat, abych
 v případě, že policie nějak zasáhne, mohl o tom včas podat zprávu přátelům
 a zhraničním médiím. Policie skutečně zasáhla, ale udělala to tak neob-
 ratně, že probudila zájem kolemdoučích, který záhy přerostl ve velikou
 spontánní manifestaci. Já to celé zpozdváli fascinovaně pozoroval, ačkoli
 jsem věděl, že me dříve či později mohou zatknout. Pak jsem přece jen
 z Václavského náměstí odešel, abych mohl podat zprávu. Lapili mne až ces-
 tou domů, nesmyslně mne odsoudili na základě falešných výpovědí, a tím
 celým významně přispěli ke změně poměru u nás; působilo to téměř jako
 sabotáž. Hned se totiž zvedla velká vlna protestů, a to nejen ze zhraničí,
 ale i doma: petiční archy za moje propuštění už téměř masově podepisovali
 i zdejší „povolent“ umělci, především divadelníci. To režim zřejmě neočeká-
 val a byl tím velmi zaskočen, protože nevěděl, co s tím: jednovlivé disidenty
 není problém zavřít, ale zavřít všechny známé herce? Toho se už nemožli
 odvážit. Mimo jiné: této velké podpore bych se tehdy asi netěšil, kdybych
 byl nějaký disidentský fundamentalista, který pohrdá všemi, kdo se tak či
 onak přizpůsobují poměrům nebo nějak proploouvají. Nicím takovým jsem
 ale nebyl, s povolenými divadelníky jsem se v rozsahu, v němž to nebylo pro
 ně příliš nebezpečné, stýkal, a mé absurdní zavření a odsouzení za to, že
 jsem pozoroval, jak někdo někam klade fialky, jim už nemožlo být lhostej-
 né. Ve vězení jsem pak byl opravdu trochu zvláštním vězněm, sice přísne
 izolovaným od ostatních, přísne odposlouchávaným, nicméně těšícím se
 z velmi opatrného zacházení. Ve srovnání s předchozími pobytů ve vězení
 to byl téměř odpočinek. Mimo jiné: byl jsem v cele s dvěma pečlivě vybrany-
 mi komunisty, zavřenými na dlouhá léta za hospodářskou kriminalitu, kteří
 se báli se mnou vůbec mluvit, aby si nepřitížili. Nakonec byli rádi, když po

**Z vězení jste byl propuštěn 17. května. V čem se lišila atmosféra před
 vašim vězením a po něm? Jak se změnila za tuto dobu československá
 společnost?**

Myslím, že se za ty čtyři měsíce změnila víc než v dobách mých předcho-
 zích pobytů ve vězení za celá léta. Nejen proto, že se mnoho měnilo v sou-
 sedních zemích – v Polsku se už na moci podílela Solidarita, v Sovětském
 svazu byla perestrojka –, ale především proto, že se naše společnost začína-
 la konečně probouzet z narkózy, do níž byla vržena v roce 1968 sovětskou
 okupací. Mně se zdálo, že tak, jako jsme svého času navázali na solidaritu se
 zavřenými hudebníky kapely The Plastic People a vznikla z toho Charta 77,
 měli bychom i teď proměnit solidaritu, které jsem se během svého obskur-

ního případu těšil já, v něco obecnějšího a trvalejšího. A tak jsme po konzultaci s přáteli chartisty i „povolenými“ kolegy z divadel zorganizovali se Sašou Vondrou a Jiřím Křížanem petici Několik vět. Tu pak už podepsaly desítky tisíc lidí a české stanice Hlasu Ameriky a Svobodné Evropy vždy nejméně dvakrát týdně vysílaly seznamy dalších signatářů, což byly tehdy jedny z nejsledovanějších rozhlasových relací. Režim se nezmohl na jinou reakci, než že dal v oficiálních médiích velkou publicitu vyjádření několika málo umělců, kteří petici Několik vět odsoudili, což je velmi brzy mrzelo, protože už byli – na rozdíl od dob slavné Anticharty – spíš jen pro smích. Několik vět žádalo velmi stručně obnovu základních občanských svobod. Byly to naprosté samozřejmosti, k nimž se hlásí každý civilizovaný člověk, nicméně skutečné splnění těch požadavků by bývalo znamenalo v podstatě změnu režimu.

(Washington 13. 4. 2005)

Jen pro pořádek: páni velvyslanci jsou připraveni dál pro nás pracovat, ten večer tedy dopadl dobře. Ale zpátky k mému vyprávění: jak tak odpovídám na otázky pana Hvižďaly, uvědomuji si, jak moc důležitých věcí jsem zapomněl. Leckdy si pamatuji spíš atmosféry, vůně, bezvýznamné detaily a zapomínám na události veledůležité, jako například na hovory se světovými státníky o budoucím světovém uspořádání. Po klidném studiu různých pramenů bych si jistě leccos uměl vybavit a pomalu o tom psát. Proč ale tak pospíchám? Kam pospíchám? Možná to je jen výmluva, možná nikoliv, ale já se prostě nemohu zbavit pocitu, že už nemám dost času.

Listopadové dny roku 1989 už mířily ke změnám: vás pozval domů Evžen Erban, vysoký představitel režimu, hudebník Michael Kocáb a publicista Michal Horáček založili iniciativu Most a snažili se zprostředkovat kontakty mezi představiteli opozice a premiérem Adamcem a vy jste plánovali demonstraci na 10. prosince, kdy se slaví Den lidských práv. Chtěli jste svolat signatáře Několika vět na Palackého náměstí v Praze. Připravený scénář se tehdy objevil dokonce v Rudém právu. Vy jste byl na Hrádečku, na chalupě, když 9. listopadu padla berlínská zeď. Neměl jste přesto tehdy špatný pocit z toho, že Češi zase vyčkávají, jak všechno dopadne? Proč jste se vlastně ukryl na Hrádeček? To skutečně mohlo zvenčí vypadat tak, jak to napsal International Herald Tribune, že pražská opozice se „noří v bahně“.

Leckdos v naší zemi se tehdy „nořil v bahně“, opozice se v něm, řekl bych, nořila nejmíň. Vždyť jí vývoj věcí začínal dávat za pravdu, rychle se k ní přidávali další a další lidé, byla brána stále vážněji! Já si na tu dobu

ty. Hodně hostů mi opakovaně zdůrazňovalo, že jsem jejich hrdina, že četli mé projevy či eseje, viděli mé hry. Nikdy přesně nevím, co mám na to říct. Včera jsem se pokoušel některým hostům vysvětlit, že jeví-li se jako hrdina, není to rozhodně proto, že bych se byl někdy rozhodl být hrdinou. Že to byl jen dlouhý sled událostí, okolností či dilemat, na jejichž pozadí jsem se musel tak či onak rozhodovat, a že bezděky – při věrnosti určitým hodnotám – každé rozhodnutí už do jisté míry předurčovalo to další, aniž člověk ovšem předem věděl, o čem všem se bude nucen v budoucnosti rozhodovat. Tímto vysvětlováním jsem se pokoušel zakrýt své rozpaky. Amerika má ráda příběhy s happy endem a hrdiny. Je to milé a sympatické. Ale pan Hvizďala má možná trochu pravdu v tom, že jsem do své kladné role dost tlačěn. Ale kdo z nás není do nějaké role tu a tam tlačěn? Důležité je umět reflektovat sebe sama, svou roli i svůj vztah k ní. A ještě něco musím dodat: nejenže v Bílém domě měli na stole sůl, ale jídlo bylo výborné. Vůbec se nepodobalo americké kuchyni bez chuti, jaká tu všude je. Byl to hezký večer, ale když jsem později už byl doma, přepadly mne mé srdeční fibrilace či arytmie, bylo to velmi nepříjemné, Dáša mne různě léčila. Dnes je mi líp, jen jsem příšerně unavený. Večer budu na velvyslanectví přítomen předávání medailí veteránům druhé světové války.

Vaším hlavním protikandidátem na prezidenta Československa byl mezinárodně známý Alexander Dubček, který figuroval ve světě jako symbol reformních snah v komunistických zemích. Jak na vás tento člověk působil?

Pokud si dobře vzpomínám, byl jsem tehdy oficiálním kandidátem jen já, Alexandra Dubčeka žádné politické hnutí či strana za svého kandidáta formálně nevyhlásily. Nicméně dost se o něm jako o možném prezidentovi mluvilo, hlavně mezi reformními komunisty a na Slovensku. Myslím, že on sám také dost chtěl být prezidentem, i když to takto přímo neříkal. Veřejnost proti násilí a Občanské fórum však možnost Dubčkovy kandidatury dost vehementně odmítaly, jednak byl pro ně příliš svázán s reformním komunismem, po němž už veřejnost netoužila, jednak mu bylo zazlíváno jeho dvojsmyslné chování po sovětské okupaci. Vzpomínám si, že ho nikdo nedokázal nebo se ani neodvážil přesvědčovat, aby se své ambice, respektive neformalizované kandidatury vzdal. A tak to nakonec padlo na mne. Byl to jeden z nejabsurdnějších úkolů, jaké jsem v životě měl: sám kandidát na prezidenta, navíc tak trochu z donucení, měl jsem za úkol někomu jinému vysvětlovat, že se nemá o tu funkci ucházet. Měl jsem na to téma více důvěrných hovorů s Dubčkem a musím říct, že mi ho bylo velmi líto a že mi tohle poslání bylo příšerně nepříjemné. Na druhé straně jsem se ale přitom přesvědčoval, že to je opravdu člověk svým způsobem nepřilíš pevný, který

by – vystaven nějakému osudovému dilematu, jakému byvají u nás někdy prezidentů vystavení – mohl opět selhat. Myslím, že to byl velmi čestný člověk, velmi milý, hodný, skromný, ale beznadějně zapletený do komunistické ideologie a frazeologie; mluvil vzděky velmi dlouho a těžko se dalo rozpoznat, co vlastně chce říct.

Neměl pravdu Ivan Dejmal, když vám napsal již 19. prosince 1989, že podporou prázdného symbolu Alexandra Dubčeka a vysáchovaním ze hry demokraticky zvoleného Stanislava Kučery z předsednické židle parlamentu jste zradil sám sebe a svůj slogan o „živote v pravdě“ a ztratil jste u některých lidí v ten moment část věrohodnosti a cti?

Bylo jasné, že když nemá být Dubček prezidentem, měl by mít druhou nejvyšší funkci ve státě; kdyby byl úplně opomenut a vypuzen, asi by se Slováci vzbouřili, včetně všech jeho slovenských odporců, a nastala by velmi hluboká krize. Pan Kučera se po odstoupení Aloise Indry, živoucího symbolu vlastizrady, stal narychlo předsedou Federálního shromáždění a sám asi věděl nejlépe, že to je jen provizorium. Plně chápal Dubčekaův nárok, s pochopením odstoupil a spokojil se s funkcí prvního místopředsedy. Tak to znovu bych rád připomněl, že jsem sice možná měl tehdy velký vliv, ale žádným diktátorem jsem nebyl. Ze bude Dubček navržen na předsedu parlamentu, bylo shodně rozhodnutí obou tehdy hlavních politických sil, veřejnosti proti násili a Občanského fóra. Já jsem cítil, že tak to má být, že Dubček se má vrátit do funkce, z níž byl kdysi okupant vyřazen, funkce sice vysoké, ale spíš jen reprezentativní, a že to je v zájmu soužití našich národů. Neuměl jsem si tehdy ani představit, jak bych mohl vykonávat funkci hlavy státu, aniž by někde vedle mne byl Dubček. To všechno je pravda. Není ale pravda, že jsem to rozhodl já. Politické síly Dubčeka navrhly a parlament ho zvolil. Nebylo to o nic víc ani o nic méně demokratické než volba pana Kučery.

Jak jste se cítil, když vás komunistický parlament zvolil prezidentem? Bral jste to jako jeřich, nebo jako své ponížení?

Nečekal bych, že to bylo něco ponížení. Rozhodně to ale bylo velmi zvláštní. Když jsem například sledoval rozpravu před volbou prezidenta v televizi a viděl, jak mě zvolení doporučují poslanci jménem všech možných států dosud řízených organizací od Svazu žen až po Československou lidovou armádu, měl jsem vsutku pocit absurdity. Vždyť tííž lidé ještě před několika dny či týdny hlasitě schvalovali mé stíhání či věznění! To působilo opravdu jako z Krále Ubu. Ale opět bych nebyl spravedlivý, kdybych se tomu všemu jen posmíval; bylo by to jako posmívat se například policii, že nás nepozatýkala, nebo armádě, že se nezmohla na nějaký puč. Zjistíte v tom chování parlamentu hrál svou významnou roli strach, ale zároveň v tom

byla přítomna – byť třeba jen stopově – jakási odpovědnost za stát. Mé jméno či portrét byly všude – žádná centrálně řízená či placená kampaň by nic takového nedokázala –, parlament byl obklopen studenty, kteří nabízeli poslancům chléb a sůl na znamení, že chtějí, aby moc přešla do nových rukou pokojnou cestou, a má volba se stala jakýmsi vyvrcholením revoluce či její poslední zkouškou. Poslanci vlastně jen přihlédli k reálnému stavu věcí a respektovali – byť možná se zařatými zuby – obecnou vůli. Nikdo z nás tehdy nevěděl, co by se stalo, kdyby mne nezvolili. Těm lidem vlastně nic jiného nezbyvalo, pokud měli aspoň trochu soudnosti.

Co člověk „krokem přes práh Hradu“ ztrácí a co získává?

Já mohu pochopitelně mluvit jen sám za sebe. Upsal jsem se práci, která mne chtěla celého, značně mne stravovala a téměř mi znemožnila věnovat se jiným věcem. Přišel jsem o velký kus svobody, protože jsem se občas musel vyjadřovat diplomatictěji, než bych chtěl, chovat se trochu jinak, než bych se choval, kdybych v té funkci nebyl, jinak se oblékat atd. atd. Propásl jsem také značný kus civilizačního vývoje, to jsem poznal, až když jsem skončil a byl postaven tváří v tvář nejen novým generacím mobilů, aut, počítačů a jiných přístrojů, jejichž vývoj jsem předtím nemusel příliš sledovat, ale především jinému druhu civilního života, než z jakého jsem před lety odcházel. Já se sice po celou dobu snažil žít co nejobyčejněji, občas nakupovat, toulat se ulicemi, rozhlížet se kolem sebe a nenechávat se ničím obelhávat, ale nic naplat, úplně normální život to nebyl. To v naší zemi prostě nešlo. A co jsem získal? Vlastně jedině: stal jsem se bezprostředním účastníkem velkých změn našeho světa a mohl jsem tyto změny přímo ovlivňovat. To považuji za ohromný dar osudu.

(Washington 22. 4. 2005)

Po pravdě řečeno, nejen Američané a jiní cizinci mne považují za jakéhosi pohádkového prince nebo aspoň hlavní postavu pohádkové story, ale cosi naprosto neuvěřitelného na svém osudu si čas od času uvědomuji i já. A trochu přestávám svůj osud chápat, ba připadám si jako takový menší omyl dějin. Jak se to vůbec mohlo stát, že já – a právě já – jsem se ocitl v samém středu tak důležitého dění, které poznamenalo osud mnoha národů a milionů lidí? Proč já, autor absurdních her, jsem musel zažít stovky tak absurdních situací, jako byla například má první návštěva v Kremlu? Určitě se k ní na nějakém vhodném místě vrátím. Někdy si říkám, že se mi můj život možná jen zdá a že se co nevidět z toho všeho probudím v roce 1958 jako voják v Českých Budějovicích v kasárnách, protože bude poplach a já – člověk bez rovnováhy – budu muset jet frekventovanou ranní ulicí na kole bez pneumatik, v helmě, s plnou polní,

kardinálův dopis, v němž mi oznámí, že se církev vzdává nároků na vlastnictví katedrál a nabízí ji státu. Žádá ovšem, aby byly splněny určité (snadno splnitelné) podmínky týkající se vlivu církve na život katedrál. Jde mu o to, aby to bylo vnímáno jako velké gesto církve, nikoli jako precedens, kterým se uznávají zestátnovací akty jako platné a který znamená, že cokoliv zatím státního si může stát bez dalšího vydání všech ostatních církevních objektů na Hradě církvi. Mluvil jsem o tom s Luxem, není prý problém, aby to bylo do seznamu nemovitostí určených k vydání zahrnuto a aby to ve vládě prošlo. (...) e) V jakési fázi, kdy obě tyto věci už budou mířit k úspěšnému dovršení, bychom stáhli (církve i my) žaloby od soudů. (...)

3) Se Zieleniecem a s Volmerovou jsem měl dost důkladnou debatu o česko-německých věcech a ideálním harmonogramu dalších kroků. O tom budu zainteresované spolupracovníky informovat ústně, například na polévce, kam by byl pozván i pan Š. a která by byla zároveň přípravou na čtvrteční Berlín. (...)

Jak vzpomínáte na své první chvíle na Pražském hradě?

Ty chvíle byly samozřejmě poznamenány celkovou atmosférou v zemi. Víím, že jsme se hodně smáli, dnes už těžko mohu říct, čemu všemu a proč. Byli jsme skupina kamarádů různých uměleckých profesí, která se náhle ocitla ve světě, který znala jen zdálky a který jí byl dosud jen předmětem kritiky a posměchu a která se musela velmi rychle rozhodovat, co s tímto světem bude dělat. Moji tehdejší spolupracovníci by si jistě vzpomněli na desítky neuvěřitelných, absurdních i legračních příhod z té doby. Já rád vzpomínám na jednu, trochu symbolickou: zdálo se mi, že máme v patře, kde byla má kancelář, méně místností, než by odpovídalo velikosti dotyčné části Hradu. A tak jsme si jednou sehnali přísně utajené architektonické plány Hradu, pochopili jsme situaci a začali se dožadovat vstupu do prostorů, které dosud jako by neexistovaly. A co jsme tam posléze našli? Ohromný, nemotorný a příšerně tajný dálnopis Varšavské smlouvy, jímž si mohli dopisovat jen ti nejvyšší. Sehnali jsme příslušného šifréra a já poslal tímto dálnopisem pozdrav Michailu Gorbačovovi. Později jsem se dozvěděl, že Sověti ocenili, že jsme to tak brzy našli. Možná to mělo zatím zůstat – podobně jako mnoho jiných věcí – před námi utajeno. Jako by si někdo někde říkal: ještě nevíme, jak to všechno dopadne, možná se nám pár věcí bude ještě hodit. Anebo si jen někdo škodolibě říkal: ať pátrají! Anebo na to prostě zapomněli a nešlo o nic víc než o jeden z tisíců příkladů českého šlendriánu. Ale pozor: paměť je zrádná a má sklon uchovávat především to milé. Určitě jsem prožíval za revoluce i v prvních měsících prezidentství také pěkně horké chvílky. Snadno se například někomu, kdo nebyl přímo odpovědný za určitá zásadní rozhodnutí, s odstupem času říká, že jsme se s komunisty neměli tak mazlit. Ale když máte co do činění s protivníkem, který má v rukách všechny myslitelné mocenské nástroje, musíte po čertech dobře zvažovat, jak si počínat, nechcete-li se doživotně cítit vinen zbytečnými masakry. Vždyť jenom třeba rozhodovat o průběhu manifes-

Vělice často se vám vyčítá velikýsa amnestie z 1. ledna 1990 a vůbec pozdější udělování milosti. Jak tyto své aktivity hodnotíte dnes?

Amnestie z ledna 1990 je mi vytykána už patnáct let, aniž je kdo schopen vysvětlit, proč byla špatná. Měla zvýšit kriminalitu? Tu zvýšily úplně jiné věci, propuštění vězňové se v roce 1990 na celkové kriminalitě podíleli, vzpomínám-li si dobře, v českých zemích devíti a na Slovensku sedmi procenty, tedy jen o málo větším procentem, než se na ni podíleli propuštěnci každoročně. Ostatně velká část propuštěných by byla ten rok či o rok později beztak propuštěna, vzdýt součástí amnestie bylo u závažných trestných činů snížení trestů jen o jeden rok. Tu amnestii připravovali samozřejmě odborníci, byly mezi nimi známé osobnosti, jako třeba dnešní ambasman Otakar Motejl, dnešní předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský, tehdejší ministryně spravedlnosti Dagmar Burešová a další. Cěl jsem pozdější statistiky i penologické analýzy té amnestie a ty s obsahem výtek příliš nekorespondovaly. Ano, byla oprava velikýsá. Bylo ale třeba dát jasné najevo, že se zásadně mění poměry a že se chceme rozjet i se vším pokleslým, čím se vyznačovala komunistická justice. Pokud jde o milosti, to je také přišerné klíšé, součastí národní mytologie, jejíž počátek je u kritiky zmíněné amnestie. O mých milostech ostatně vyjde podrobná kniha z pera mé tehdejší spolupracovnice přislušného oddělení prezident-ské kanceláře, tam jsou všechny případy podrobně popsány a zdůvodněny. Dával jsem sedmdesát až sto milostí ročně, což nebylo moc. Velmi vyjimečně šlo o nápravu justiční zvlé, většinou šlo o akty mlisrdenství. Každá milost je ze své podstaty kontroverzní, protože každou udělujete někomu, kdo něco provedl, a každou lze tudíž kritizovat. Přednost měli vždy lidé stáři, nemocní a ženy a muži, kteří se sami starali o své dítě. Ti, kteří mi připravovali podklady, studovali každý případ jako jednotlivy a jedinečně, navštěvovali odsouzené ve vězení i na svobodě, studovali jejich spisy, jejich rodinné poměry atd. atd. Samozřejmě, že nejsnazší by bylo nedávat milost nikomu. Byl bych nepoměrně populárnější. Ale já jsem nebyl prezidentem proto, abych byl populární. Je paradoxní, že me o udělení milosti

tace, kde je skoro milion lidí, není vůbec jednoduché: stačilo málo, aby vznikla davová psychóza, aby někdo naletel provokacím, aby například pouhy přelet stíhačky nad hlavami přítomných způsobil, že se v panice začnou masakrovat navzájem. Tento poslední příklad, přiznávám, není z mé hlavy: ministr obrany mi později řekl, že by to býval nebyl problém. Jinými slovy: někdo na generálním štábu takovou možnost zřejmě nahlas nadhodil. Ostatně padaly tam pry i ještě daleko nebezpečnější nápady včetně jateční okupace Prahy tankovým vojskem. Museli jsme prostě postupovat opatrně. Ale obezřetné chování v okamžiku tak zásadní konfrontace s všemocným režimem neznamenalo vůbec žádný závazek do budoucna, jak si tu a tam někdo myslí.

občas požádali sami soudci, kteří dotyčného odsoudili. Museli dodržet zákon. Zároveň ale věděli, že do vězení ten člověk nepatří.

Jakou zkušenost jste v prvních měsících po svém nástupu do funkce měl s bývalými či reformními komunisty, kteří se podíleli na moci? Mně jste si jednou velmi stěžoval na Zdeňka Jičínského.

S některými z nich jsme měli opravdu značné potíže, nikoli však se všemi. Nejsm schopen je házet do jednoho pytle. Dost z nich mělo nicméně v genech přítomen značný sklon k jakési „kolektivně-kabinetní politice“: na našich společných schůzích byli vždy všichni po celou dobu, vše tedy věděli a všechno ovlivňovali, my jsme ale o jejich schůzkách či předporadách – na způsob někdejších „stranických skupin“ – věděli pramálo, jakož i o některých separátních jednáních, která měli s představiteli moci. Vesměs to snad nemysleli zle, byli prostě tak vychovaní a ani dvacet let pobytu mimo stranu a mimo praktickou politiku, ba přímo v disidentské opozici je z toho úplně nevyléčilo. Někdy to působilo dokonce dojmem, že si s mocí rozumějí lépe než s námi, nekomunisty, a to hlavně proto, že mají podobný jazyk. Mnozí z nich by si přáli jakýsi nový „socialismus s lidskou tváří“ či perestrojkový komunismus, ale velké šance to nemělo, hlavně proto, že větší část veřejnosti něco takového nechtěla. Lidé byli na tu řeč už alergičtí, i na její osvícenější podobu. Asi nejvíc starostí mi osobně tehdy dělal Zdeněk Jičínský, neúnavný právník, chartista a přední osobnost tehdejšího reformního komunismu. Uvedu dva případy: jednali jsme s delegací vlády o zrušení ústavního článku o vedoucí úloze komunistické strany. Čalfa a členové jeho delegace na náš požadavek přistoupili. Bylo to vyřešeno. A vtom se přihlásil o slovo Zdeněk – byl v delegaci Občanského fóra – a řekl, že by tam mohla být místo toho zakotvena vedoucí úloha dělnické třídy či pracujícího lidu. Věcný nesmysl, jen projev nostalgie po komunistickém ideologickém jazyku. Kopali jsme ho pod stolem, tak se pak k tomu už nevrátil. Ostatně za nesmysl to označil i sám Čalfa. Řekl něco v tom smyslu, že když už, tak už. Máme prostě pracovat pořádně a nedělat frazeologické kompromisy, zvlášť když to už na nás nikdo neřádá. Větší střetnutí jsme měli na jaře 1990, když se připravoval nový volební zákon pro svobodné volby. My jsme s Petrem Pithartem a dalšími bojovali za většinový volební systém, který by dával naději, že se v budoucích parlamentech budou objevovat opravdu důvěryhodní lidé a nejenom servilní produkty stranických aparátů. Zdeněk Jičínský vedl urputný boj o poměrný systém a v tomto boji nakonec zvítězil. Nevěděl jsem tehdy, proč tak bojoval proti seberozpuštění Občanského fóra a za poměrný volební systém. Teprve po čase jsem to začal chápat: kdyby šli reformní komunisté do voleb samostatně, neměli by moc šancí se do parlamentu dostat, tu naději měli jen jako součást Občanského fóra. K tomu bylo ale zapotřebí, aby Občanské fórum existovalo a aby platil poměrný volební systém, většinový by je mohl v důsledku obecné rezervovanosti k reformnímu komunismu vyřadit. Při poměr-